

Τ Α

Β' ΒΟΡΕΑΚΑ ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ

ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΤΟΥ Θ. ΒΟΡΕΑ

ὕμνητου τῆς Ἑβραϊκῆς γλώσσης

Β' ΕΠΙΘΕΣΙΝ

ΥΠΟ

Γ. Κ. ΓΡΑΤΣΙΑΤΟΥ

ἐπιθεωρητοῦ τῆς Μ. Ἐκπαιδείσεως

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ ΛΕΩΝΗ

16 — Ἐν ὁδῷ Περικλέους — 16.

1909

ΤΑ Β' ΒΟΡΕΑΚΑ ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ

ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΤΟΥ Θ. ΒΟΡΕΑ

ύφηγητοῦ τῆς Ἑβραϊκῆς γλώσσης

Β' ΕΠΙΘΕΣΙΝ

Ἡ πρὸς τὸν Θ. Βορέαν ἐπιχειρήσαντα νὰ ἐπικρίνη τινὰς τῶν ἔργων, οὓς ἐν τῇ τοῦ ψυχολογικοῦ ἔργου τοῦ G. Villa μεταφράσει μετεχειρίσθημεν, ἡμετέρα ἀπάντησις¹ ἐκίνησεν εἰς ὑπερβολὴν τὸν χόλον αὐτοῦ. Ἀποκαλυφθεὶς ὁ κ. ὑφηγητῆς τῆς Ἑβραϊκῆς γλώσσης ἠναγκάσθη νὰ ὁμολογήσῃ τὰς πρὸς τὸ φιλοσοφικὸν λεξικὸν τοῦ R. Eisler (2α ἔκδ. 1904) στενὰς αὐτοῦ σχέσεις, προσθεὶς ὅτι ἀντλεῖ καὶ ἐκ τοῦ δημώδους (populär κατὰ τὸν τοῦ Eisler χαρακτηρισμὸν) φιλοσοφικοῦ λεξικοῦ τοῦ Kirchner καὶ ἐξ ἐγχειριδίων τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας. Ἀλλ' ἐπιστήμη ἐκ λεξικῶν καὶ ἐγχειριδίων ἱστορικῶν δὲν εἶναι ἐπιστήμη. Τοῦτο δὲ συναισθανόμενος καὶ αὐτὸς ὁ Βορέας, ἵνα μετριάσῃ τὴν δυσμενῆ καθ' ἑαυτοῦ ἐντύπωσιν, ἀνακοινοῦται ἐν τῇ Β' αὐτοῦ ἐπιθέσει² (σελ. 1) ὅτι, ὅπως γράψῃ ἐν ὀλίγαις σελίσι τὰ θαυμάσια ἐκεῖνα φιλοσοφικὰ μελετήματα, ἅτινα ἤδη ἄρδην ἀνηρέθησαν, ἔσχε πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ « πρῶτιστα μὲν πάντων τῶν πα-

1. Ἡ βιβλιοκρισία ἢ τὰ φιλοσοφικὰ μελετήματα τοῦ Θ. Βορέα, ὑφηγητοῦ τῆς Ἑβραϊκῆς γλώσσης, ὑπὸ Γ. Γρατσιαίου, ἐπιθεωρητοῦ τῆς Μ. Ἐκπαιδεύσεως. Ἐν Ἀθήναις 1909.

2. Θ. Βορέα, Διδ. φιλ. ὑφηγητοῦ ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ, μελετήματα φιλοσοφικὰ Β', ἢ τοῦ Γ. Κ. Γρατσιαίου ἀπολογία. Ἐν Ἀθήναις 1909.

λαιῶν καὶ τῶν νεωτέρων φιλοσόφων τὰ συγγράμματα κτλ.». Ἡλίκος στόμφος! Τὰ συγγράμματα ταῦτα κατὰ πόσον καὶ πῶς οὗτος ἀναγινώσκει, θὰ ἴδωμεν κατωτέρω. Καὶ ἀπτόμενος μὲν φιλοσοφικοῦ τινος ζητήματος ὁ Βορέας ἐπικαλεῖται, ὡς λέγει, ἄλλων τὴν βοήθειαν, θελήσας δ' ὁμως νὰ κρίνῃ τὴν ἐμὴν ἀπάντησιν καὶ οὐδαμῶθεν ἄλλοθεν εὐρῶν βοήθειαν ἔλυσε τὸ πρῶτον δι' ἀντανακλάσεως, ἀποδοῦς ἐμοὶ τὴν σύνοικον αὐτῷ ἀγροικίαν καὶ μεγαλαυχίαν καὶ τὴν ἀψιθυμίαν, ἣν ἐγέννησεν ἐν τῇ ψυχῇ τούτου ἢ τὴν ἀνεπιστημοσύνην καὶ πονηρίαν αὐτοῦ ἀποκαλύψασα ἐπίκρισις μου. Διότι ὁ μὲν χρηστὸς Βορέας ἐφαντάσθη, ὅτι ἐν Ἑλλάδι ὁ φιλοσοφικὸς ἀγρὸς εἶναι ὡς τις ἐλευθέρη Κέρκυρα, ἐν ἣ δύνανται τις νὰ γράφῃ ὅ,τι κεν ἐπ' ἀκαιρίμαν γλῶσσαν ἔπος ἔλθῃ· ἐπειδὴ δ' ἡμεῖς ἠθελήσαμεν ν' ἀνακαλέσωμεν αὐτὸν εἰς τὴν τάξιν καὶ τὴν κοσμιότητα, ἐξεμάνη καὶ ὡς οἰστρήλατος ταῦρος ἐπέπεσεν αὐθις καθ' ἡμῶν ὄνειδίζων ἀγοραῖον ἦθος, ὀργὴν καὶ σκαιότητα, χολὴν καὶ ἐμπάθειαν, ὕβριν καὶ συκοφαντίαν. Ἄλλ' ὁ ἀναγνώστης τὰ γνωρίσματα ταῦτα μετὰ πολλῆς ἀηδίας καὶ σιγχαινόμενος ἀνευρίσκει πάντα ἐν ἐκάστη σελίδι τῆς Β' ἐπιθέσεως τοῦ Βορέα, γεγραμμένης μετ' ἀμιμήτων ῥητορικῶν σχημάτων, καπηλικῶν ἐρωτημάτων καὶ δικολαβικῶν σκευμάτων. Τοῦ Βορέα τὸ ἦθος διαφαίνεται εὐθὺς ἐν τῇ προμετωπίδι, ἐν ἣ ἀναγράφει ξηρὸν τὸ ὄνομά μου, ἐν ᾧ ἐγὼ καλῶ αὐτὸν ὑφηγητήν, προστιθεὶς καὶ τὸν ἀναγκάσιον διορισμὸν «τῆς Ἑβραϊκῆς γλώσσης». Δὲν ὄφειλε δ' ὁμως νὰ ἐκμανῇ τόσο ἀγρίως κατ' ἐμοῦ, διότι αὐτὸς χειρῶν ἀδίκων πρότερον ἄρξας ἠνάγκασέ με ν' ἀπαντήσω ἀμυνόμενος. Καὶ ἀπήντησα διὰ γλώσσης εὐπρεποῦς καὶ ἐπιχειρημάτων ὄντως πειστικῶν κατὰ τὴν ὁμολογίαν τῶν εἰδότην. Ἄλλὰ τοῦτο δὴ καὶ παρώργισεν αὐτόν, μάλιστα δὲ διότι διαπτυχθεὶς ὤφθη οὐ μόνον κενός, ὢν καὶ ἀφιλοσόφητος, ἀλλὰ καὶ παθητικῶς διανοούμενος δι' ἄλλων· κατεδείχθη δὴλον ὅτι ὁ Βορέας, ὅτι δὲν αὐτενεργεῖ διανοητικῶς, ὅτι δὲν ἔχει ἰδίαν γνώμην, δὲν δύναται νὰ μορφώσῃ ἰδίαν κρίσιν, ἀλλὰ χρῆζει πάντοτε βοηθείας καὶ πάντοτε μένει χάρτης ἄγραφος. Περὶ δὲ τούτου θὰ πεισθῇ ἀκραδάντως καὶ αὐτὸς καὶ πᾶς ἄλλος ἐκ τῶν κατωτέρω ῥηθησομένων.

Ἐν τῇ ἀπαντήσει ἡμῶν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς κατεδείξαμεν, ὅτι ὁ Βορέας ἀτοπώτατα τὴν ἑαυτοῦ βιβλιοκρισίαν ἐπέγραψε « φιλοσοφικὰ μελετήματα », διότι περὶ λέξεις μόνον καὶ φράσεις διατρίβει, ζητῶν ἀν-

οφείλει νὰ λέγηται κατώφλιον ἢ ὄριον τῆς συνειδήσεως, κατάληψις ἢ σύνεσις ἢ συνκντίληψις, νοησιαρχία ἢ νοησιοκρατία, αὐτοπαρκατήρησις ἢ αὐτοπαρκατηρησία κτλ., ἂν ἐν ὑποθετικαῖς προτάσεσιν ἐγένετο ὑπ' ἡμῶν χρήσις τῆς ἀρνήσεως δὲν ἢ μή, ἂν ἡ χρήσις τῆς δεινῶς μετα-
χῆς εἶναι σύμφωνος πρὸς τοὺς κανόνας τῆς ἑλλην. γραμμικτικῆς κτλ., ἂν ὁ δεινὰ ὄρος (θετικισμός, ψυχοφυσικός, προσανατολισμός κτλ.) εἶναι ἑλληνικὸς ἢ ξενίζων καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Οὗτος εἶναι ὁ κυριώτατος σκο-
πὸς τῶν Βορεακῶν μελετημάτων, ὃν καὶ ὁ κριτῆς αὐτὸς ὁμολογεῖ γρά-
φων ἐν σελ. 5 τῆς Β' ἐπιθέσεως αὐτοῦ « ἡμεῖς δὲ διὰ τῶν Μελετη-
μάτων τούτου, εἴπερ τι ἄλλο, διώκομεν τοὺς ἑλληνικοὺς ὄρους νὰ ἐλέγ-
ξωμεν καὶ προτείνωμεν οὓς νομίζομεν ἐπιτηδειοτέρους ». Μέσον δὲ
πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον μεταχειρίζεται ἡμαρτημένην ὡς τὰ πολλὰ
ἐρμηνείαν τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ παρὰ τοῖς ἀλλοδαποῖς ἐν χρήσει ὄντος
ἐπιστημονικοῦ ὄρου μετὰ παντοίων περικοπῶν καὶ παραπομπῶν ἠντλημέ-
νων τῶν πλείστων, ὡς ἀπεδείξαμεν, ἐκ γερμανικῆς χύτρας, τοῦ λεξικοῦ
τοῦ Eisler. Ἀσέβεια λοιπὸν ἀληθῶς θὰ ἦτο, κ. Βορέα, ἐάν τις ἡμφεσβήτει
τὴν γνησιότητα τῶν τοιούτων παρατηρημάτων σου, ἅπερ εἶναι πάντα
ἀντάξια σοῦ καὶ τῆς σῆς σοφίας· οὐδεὶς διημφεσβήτησε ταῦτα, ὥστε
μάτην διαμαρτύρεσαι στρηνύζων καὶ ὠρυόμενος. Ἐν δὲ μόνον ἡμεῖς
ἡμφεσβήτησαμεν καὶ ἀμφισβητοῦμεν, ἦτοι τὰς περὶ τῶν παντοίων
παρὰ τοῖς ἀλλοδαποῖς ἐν χρήσει ὄρων παρατιθεμένας ὑπὸ τοῦ Βορέα
εἰδήσεις καὶ τὰς περὶ τούτων περικοπὰς καὶ παραπομπὰς, ἃς ἰδιο-
ποιούμενος οὗτος φωρᾶται κολοιδὸς ἀλλοτρίοις πτεροῖς ἀγαλλόμενος.¹
Καὶ περὶ τούτου μὲν κατωτέρω διὰ μακροτέρων θὰ διαλάβωμεν, τὰ
δὲ Βορεακὰ μελετήματα ὅτι οὐδαμῶς ἄξιον εἶναι νὰ ἐπονομάζωνται
« φιλοσοφικὰ μελετήματα », οὐδεὶς δύναται ν' ἀρνηθῆ. Ὁ Βορέας ἐάν
ἔχων ἀνὰ χεῖρας λεξικόν τι τῆς γεωλογίας ἢ χημείας ἐπεβάλλετο νὰ
διορθώσῃ τοὺς παντοίους ἐν ταῖς ἐπιστήμασι ταύταις καινουργηθέντας
ὑπὸ τῶν παρ' ἡμῖν περὶ αὐτὰς διατριβόντων ἀνελληνίστους ὄρους, θὰ

¹ « Ἐκ τῶν τοιούτων εἰδήσεων, ἐγράφομεν ἐν τῇ ἀπαντήτει ἡμῶν (σελ. 4),
νὰ κρίνωμεν τοῦ Βορέα « φιλοσοφικόν τι » μελέτημα, θὰ ἦτο ἀσύγνωστον τόλμημα,
διότι οὕτω θὰ ἐκρίνομεν μᾶλλον ἀλλοδαπῶν συγγραφέων ἔργα περιέχοντα πληθύν-
τοιούτων εἰδήσεων, λ. χ. τὸ τοῦ R. Eisler λεξικόν, ὅπερ εἶναι μὲν τῶν ἡμετέρων
ἐπικριτῆ πηγῆ ἀφθόνως ῥέουσα, ἀλλὰ περὶ οὗ ὡς ἱερᾶς πηγῆς ἱερὰν σιγὴν τηρεῖ,
ὡς φρόνιμος ἄνθρωπος ».

ἐτόλμα νὰ ἐπιγράφη τὴν τοιαύτην αὐτοῦ ἐπιβολὴν « γεωλογικὰ » ἢ « χημικὰ » μελετήματα ; Ἐπιγράψας λοιπὸν τὴν ἑαυτοῦ βιβλιοκρισίαν « φιλοσοφικὰ » μελετήματα, οὕτω δ' ἐπιγράφων καὶ τὴν Β' ἐπίθεσιν αὐτοῦ οὐδὲν ἕτερον καταμηνύει ἢ τὸν σύμφυτον αὐτοῦ τύφον καὶ τὴν σύτροφον ἀγυρτεῖαν καπῆλουδίκην ἀποσεμνύων καὶ περικοσμῶν τὸ φαῦλον καὶ εὐτελὲς αὐτοῦ ἐμπόρευμα. Ὑπεδηλώσκαμεν δ' αὐτῷ, ὅτι ἡ βιβλιοκρισία αὐτοῦ θὰ εἴχε τὴν ἀξίωσιν φιλοσοφικῆς μελέτης, εἰάν ὀρμώμενος ἀπὸ τοῦ ἔργου τοῦ Villa διετύπου τινὰ ψυχολογικὴν ἢ φιλοσοφικὴν θεωρίαν ἢ τὰ ἀσαφῶς ἢ ἐλλιπῶς ὑπὸ τοῦ Ἰταλοῦ εἰρημένα ἐπεχειρεῖ νὰ ἀποσαφήσῃ ἢ συμπληρώσῃ· ἀλλὰ πρὸς ταῦτα δικολαβικῶς ἀπολογούμενος ἀντιτάσσει οὐδὲν ἄλλο ἢ τὸν γέλῳτα τῶν κατ' αὐτὸν ἐπαιδόντων, μιμούμενος οὕτω τὸν παρὰ Πλάτωνι σοφιστὴν Πῶλον! Ἐν μόνον εὔρε νὰ ψέξῃ τοῦ Villa, ὅτι ὄφειλε νὰ ποιήσῃται λόγον τινὰ περὶ τῶν εἰς τὴν φυσιολογικὴν ψυχολογίαν συμβολῶν τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων. Ἀλλὰ δὲν ἐνθυμεῖται ὁ Βορέας, ὅτι ὁ Ἰταλὸς συγγραφεὺς « δὲν ἐπινοῶ, λέγει, νὰ γράψω πλήρη ἱστορίαν τῆς ψυχολογίας ἀπὸ τῶν πρώτων φιλοσόφων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ἀλλὰ μόνον προτίθεμαι νὰ ἐξάρω τὰ καιριώτατα καὶ κυριώτατα ἐν τῇ ἀναπτύξει τῆς ψυχολογικῆς ἐρεύνης καὶ νὰ δείξω ἰδίᾳ τὴν ὁδόν, ἣν αὕτη πορευομένη ἀπεσπάσθη κατὰ μικρὸν ἀπὸ τῶν γενικῶν φιλοσοφικῶν ἀπόψεων » (σελ. 13 τῆς μεταφράσεως). Ἡ ἀξίωσις λοιπὸν τοῦ ἐπικριτοῦ εἶναι ὅλως ξένη πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ συγγραφέως.

Τοῦ Βορέα ἢ Β' ἐπίθεσις ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἐξῆς περίπου· 1ον) ἐξ ἀντιγραφῆς ὧσων καὶ ἐγὼ καὶ οὗτος εἶχομεν γράψει· 2ον) ἐξ ἀντιγραφῆς νέων χωρίων τῶν πλείστων εἰκῆ καὶ ἀκρίτως παρατιθεμένων ἐκ λεξικῶν καὶ ἄλλων βιβλίων· 3ον) ἐκ δικολαβικῶν ἐπιχειρημάτων καὶ σοφιστειῶν· καὶ 4ον) ἐκ ῥητορικῶν ἐρωτήσεων, ἀποστροφῶν καὶ σχετλιασμῶν. Τοιαῦτα μεθοδεύμενος ὑπέλαβεν ὁ Βορέας ἀφελῶς, ὅτι δύναται νὰ συγκαλύψῃ τὴν ἀλήθειαν καὶ νὰ παραστήσῃ ἐμὲ μὲν ψευδόμενον καὶ σφαλλόμενον, ἑαυτὸν δὲ ἀληθεύοντα καὶ σοφίης ἐπ' ἀκροισι θοάζοντα. Ἀλλ' ὅπόσον ἄστοχα εἶναι τὰ τοιαῦτα μεθοδεύματα, γενήσεται ἐκ τῶν ἐφεξῆς φανερόν. Παρακαλεῖται δ' ὁμοίως ὁ ἀγνώστης νὰ παραβάλλῃ ἐκάστοτε τὰ κείμενα, ὅπως μὴ πλανᾶται ἐκ τῆς ὑποκριτικῆς εἰλικρινείας καὶ χρηστότητος τοῦ Βορέα, ὅστις ἐκάστοτε δὲν ὀκνεῖ νὰ ἐπιζητῇ τὴν βοήθειαν τοῦ σοφίσματος ἢ τοῦ ψεύ-

δους. Οὕτως ἐν τῇ πρώτῃ αὐτοῦ ἐπιθέσει (σελ. 23) ἔγραψεν· « Ὅ,τι οἱ Γερμανοὶ λέγουσι ψυχικὰς Präformationen, ὁ Γρατσιαῖτος ὀνομάζει φυσιολογικοὺς προσχηματισμούς », ἐν ᾧ ἡμεῖς μετεφράσαμεν πιστῶς τὰς τοῦ πρωτοτύπου λέξεις preformazioni fisiologiche. Ἐν τῇ ἀπαντήσει μου λοιπὸν κατήγγειλα τοῦ ἐπικριτοῦ τὸ ψεῦδος, οὗτος δὲ ἐν τῇ Β' ἐπιθέσει αὐτοῦ ὑποσημειοῦται τάδε· « Ἐν τῇ βιβλιοκρισίᾳ ἡμῶν ἀντὶ φυσιολογικὰς ἐγράφη ὑπὸ μετεωρίας, φαίνεται, ψυχικὰς ». Ἄλλ' ἐὰν ἐπασυχες, Βορέα, μετεωρίαν, διατί ἔγραψες διὰ κυρτῶν τὴν λέξιν φυσιολογικὰς; διατί πάλιν διακρίνεις αὐθις κατωτέρω τὰς φυσιολογικὰς Präformationen ἀπὸ τῶν ψυχικῶν καὶ ἀμφοτέρας τὰς λέξεις γράφεις διὰ κυρτῶν (« Ἀλλὰ Präformationen εἶναι ὅ,τι τὸ ἄτομον ἐκ γενετῆς ἔχει . . . αἱ φυσιολογικαὶ καὶ ψυχικαὶ διαθέσεις καὶ ἕξεις » βιβλιοκρ.σελ.23), καὶ ταῦτα τοῦ λόγου ὄντος **μόνον** περὶ φυσιολογικῶν Präformationen; Ἡ διὰ κυρτῶν γραφὴ οὐδὲν ἄλλο δηλοῖ ἢ ὅτι καὶ ὁ γράφων εἶναι ἀπηλλαγμένος μετεωρίας καὶ τοὺς ἀναγινώσκοντας ποιεῖ προσεκτικούς. Ἐπειτα δὲ τῷ πειρωμένῳ ἄλλους νὰ ἐλέγξη ἀνοηταίνοντας ἐπιτρέπεται, ὅταν αὐτὸς ἐλέγχηται τοῦτο πάσχων, νὰ λέγῃ « ἔγραψα τοῦτο, φαίνεται, ὑπὸ μετεωρίας »; Ἄλλ' ἔστω! θά σε ἀπαλλάξῃ τῆς ἐνοχῆς ἡ μετεωρία, ὅταν φωραθῆς κατωτέρω πάλιν ψευδόμενος ἀνκιδῶς;

Ὡς προείπομεν καὶ ὅπως καὶ αὐτὸς ὁ Βορέας λέγει, κυριώτατος σκοπὸς τῶν Μελετημάτων αὐτοῦ εἶναι οὗτος, εἴπερ τις ἄλλος, νὰ ἐλέγξῃ τοὺς ἑλληνικοὺς ὄρους καὶ νὰ προτείνῃ οὓς νομίζει ἐπιτηδειοτέρους. Εἶναι δὲ ταῦτα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον παρατηρήσεις γραμματικαὶ ἢ παρατηρήσεις ἀναφερόμεναι εἰς τὴν χρῆσιν ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς λέξεως. Ψεύδεται δ' ὁ Βορέας λέγων ἐν τῇ Β' ἐπιθέσει αὐτοῦ (σελ. 11), ὅτι ἡμεῖς θαυμάζομεν ὅτι γίνεται λόγος περὶ τοιούτων παρατηρήσεων ἐν βιβλιοκρισίᾳ φιλοσοφικοῦ βιβλίου. Πᾶν τούναντίον, ἡμεῖς τὰ τοιαῦτα γραμματικὰ παρατηρήματα θεωροῦμεν μάλιστα προσήκοντα εἰς τὰ τοῦ Βορέου « φιλοσοφικὰ » μελετήματα, διότι ἐν αὐτοῖς τοῦ ἀνθρώπου τούτου ὁ νοῦς ἐπέκεινα τῶν τοιούτων παρατηρήσεων δὲν ἐξικνεῖται. Ἄλλ' ἀναφέρεται τὸ ζήτημα, μήπως ὁ Βορέας ὁ κηρύττων ὅτι « ὀφείλομεν πᾶν ἀλλότριον τοῦ γνησίου ἑλληνισμοῦ ὄνομα ἀπωθούμενοι νὰ δοκιμάζωμεν καὶ εἰσάγωμεν τὰ ὀρθὰ » αὐτὸς τὸ κήρυγμα ἀθετῶν μεταχειρί-

ζεται ἀντὶ « ἀκραιφνῶν ἑλληνικῶν ὀνομάτων ἄλλα μοχθηρὰ ὀνόματα ὑπὸ ἀνθρώπων δουλευόντων τῇ τῶν ἀλλοδαπῶν συνηθείᾳ παρακεκομμένα ». Ἐχομεν πρὸ ὀφθαλμῶν φυλλάδιόν τι τοῦ Βορέα ἐπιγεγραμμένον « Ἡ ψυχικὴ κληρονομικότης καὶ τὸ περιβάλλον κτλ. » (1906), ὅπερ ἐπονομάζεται μὲν ὑπὸ τούτου μετὰ τῆς συνήθους αὐτῷ κομπορρημοσύνης « Μελέτη ψυχολογικῆ καὶ παιδαγωγικῆ », ἀλλ' εἰς τὸν ἀπροκατάληπτον ἀναγνώστην ἐμποιεῖ τὴν ἐντύπωσιν ἄλλοκότου ψηφιδωτοῦ, ὅπερ συνθεωρῶν τις εἶναι τῶν ἀδυνάτων νὰ συλλάβῃ σαφῆ τινὰ εἰκόνα τοῦ τί μὲν ὁ Βορέας αὐτὸς λέγει, τί δ' οἱ ἄλλοι πάντες οὐδ' αὐτῶν τῶν Κινέζων *Kong-Tse* καὶ *Meng-Tse* ἐξαιρουμένων λέγουσιν. Ἐν τῷ τοιούτῳ λοιπὸν ψηφιδωτῷ ὑποικουροῦσι φράσεις ἀδιανόητοι, μοχθηρὰ καὶ παράσημα ὀνόματα, πλημμελεῖς ἐκφοραί, ξενισμοὶ καὶ παντοῖοι ἄλλοι δαίμονες. Οὕτω λ.χ. ἐν σελ. 3 λέγει περὶ τῶν δαιμονίων ἀνδρῶν, ὅτι εἰς τὰ « ὕψη τῆς γνώσεως ἀνέρχονται καὶ τὴν σφαῖραν τῆς ἐπιστήμης εὐρύνουσι » (τοῦ Βορέα ἡ σφαιρομανία γίνεται κατὰδηλος ἐκ χωρίων ἐτέρου αὐτοῦ φυλλαδίου ἐπιγεγραμμένου « Ἀνδρῶν ἐπιφανῶν μίμησις » (1904), ἐν ᾧ γράφει : « ἐκεῖνοι εἰς τὰς ὕψηλὰς τῆς νοήσεως ἀνερχόμενοι σφαιρας » (σελ. 5). « Ἄλλ' ἂν ἀπέναντι τοῦ φιλαύτως καλλωπιζομένου ἰνδάλματος αὐτοῦ στήσῃ τὰς εἰλικρινεῖς εἰκόνας ἀληθῶς μεγάλων ἀνδρῶν, ἡρώων ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἀρετῆς » (σελ. 10). Ἐν σελ. 7 τῆς Ψυχικῆς κληρονομικότητος γράφει ὁ Βορέας : « Ὅσοι τῶν ψιλῶν μεταφυσικῶν θεωριῶν τὴν ἐπιστημονικὴν προκρίνουσιν ἀλήθειαν, δέον ἰσχυρῶς ν' ἀποκρούωσι τὴν ἰδέαν ὅτι πάντες οἱ ἄνθρωποι τὰς αὐτὰς γεννῶνται ἔχοντες ἰδιότητας. » Ἐν σελ. 11 : « Οἱ Ἕλληνες, οἵτινες οὐ μόνον πάντα τὰ εἶδη τοῦ ἐπιστητοῦ ἠρεύνησαν, ἀλλὰ καὶ τὰς **συνθήκας ἐξήτασαν, ὑφ' ἧς** δύναται νὰ εὐημερήσῃ ἡ ἀνθρώπιότης ». Ἐν σελ. 21 : « πᾶσαι αἱ ἀνωμαλίαι καὶ παθήσεις τοῦ στομάχου . . . . **ἀντηχοῦσιν** εἰς τὸν ἐγκέφαλον καὶ τὴν ψυχὴν ». Ἐν σελ. 22 : « Οὕτω δὲ πᾶν ὅ,τι συμβαίνει ἐν τῷ στομάχῳ, τῷ ἥπατι . . . . ἔχει τὸν **ἀντίκτυπον** ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ καὶ τῇ ψυχῇ ». Ἐν σελ. 35 : « Ἄλλως τε εἶναι ἀποδεδειγμένον, ὅτι αἱ ἄκρως ἐγκληματικαὶ φύσεις . . . . εἶναι μᾶλλον μετὰ διανοίας ἐξόχου **πεπροικισμένοι** ». Ἐν πᾶσι τοῖς χωρίοις τούτοις, ἅτινα ἐκ τοῦ προχείρου ἐσταχυολογήσαμεν, ὅτι ἐμφωλεύουσι ξενισμοὶ ἀφόρητοι παρὰ τὸ πρόσφατον τοῦ Βορέα κήρυγμα, βλέπει πᾶς ἕκαστος.

Ἄλλὰ : καὶ ἄλλαι πλημμελεῖς χρήσεις ἀπαντῶσι παρ' αὐτῶ. ἐν σελ. 11· « Ἐζήτησαν (οἱ Ἕλληνες) ἐκ τῆς μελέτης ταύτης νὰ ἐξαγάγωσι πορίσματα λυσιτελεῖ διὰ τὴν πολιτείαν ». Ὁ Βορέας αὐτὸς μὲν μεταχειρίζεται τὴν φράσιν ἐξάγειν πορίσματα, ἄλλους δ' ὅμως ψέγει ἐπὶ τούτῳ (βιβλιοκρ. σελ. 26)· καὶ ἡ πρόθεσις διὰ μετ' αἰτ. ἐν ἧ ἐνταῦθα κεῖται σημασίᾳ εἶναι ἰδίᾳ τοῦ γνησίου ἑλληνισμοῦ ; ἐν σελ. 5 : « Τοῦ Lombroso τὸ σύγγραμμα Uomo delinquente (ἐγκληματῶν ἄνθρωπος) μέγαν πρό τινων ἐτῶν πανταχοῦ προξένησε πάταγον » ἢ τε φράσις ἐνταῦθα κακόζηλος καὶ τοῦ πεταγοῦντος Βορέα ἀνταξία καὶ ἡ λέξις ἐγκληματῶν ἀνελληνιστος καὶ ὅπως δημοσιογραφική. Ξενίζουσα καὶ κακόζηλος εἶναι καὶ ἡ φράσις· « ἡ κοινωνία εἶναι ἡ πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ ἀτμόσφαιρα, ἐν ἧ ζῆ καὶ κινεῖται ἕκαστος (σελ. 39). Ἄλλ' ὁ Βορέας καὶ τύπους πλημμελεῖς καὶ συνθέσεις λέξεων, οἷας μετὰ στόμφου καὶ καταφρονήματος πολλοῦ ἀποδοκιμάζει κρίνων ἄλλους, αὐτὸς μεταχειρίζεται ἀνενδοιάστως. Ἐν σελ. 8 γράφει : « Καὶ μὴ εἴπωσιν οἱ Wollatson καὶ οἱ Buckle ὅτι . . . . ἡ κληρονομικότης ἡ ψυχικὴ οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ οὐτοπία »· περὶ μὲν τῆς λέξεως οὐτοπία περιττὸς πᾶς λόγος, δὲν ἀμφιβάλλω δ' ὅμως ὅτι ὁ Βορέας αὐριον ἐν τῇ ἀπολογίᾳ αὐτοῦ ἀποχαιρετίζων τὴν οὐτοπίαν τοῦ Θωμᾶ Μώρου θὰ ὀμιλήσῃ καὶ περὶ οὐχρονίας. Πλέον ἢ ἀπαξ μεταχειρίζεται τὰ ὀνόματα δαλτωρισμός (σελ. 11, 24), ἀλβινισμός (σελ. 23), ἐκφυλισμός (σελ. 23, 32, 36), ἀλκοολισμός (σελ. 31), ἀλκοολικός (σελ. 32). Ψέγει μὲν τοὺς μεταχειριζομένους τὰς λέξεις ζωισμός, θετικισμός κτλ., ὡς μὴ ὑπαρχόντων ῥημάτων ζοίζω θετικίζω κλ.· ἀλλ' ὑπάρχουσι ῥήματα ἀλβινίζω, δαλτωνίζω, ἀλκοολίζω, ἐκφυλίζω, ἐξ ὧν ἐσχημάτισεν ὁ Βορέας τὰ ὀνόματα ἐκεῖνα ; Ὁ Βορέας ἐπικρίνει τοὺς λέγοντας ψυχοφυσικός, ἀγγειοκινητικός· ἀλλ' ὅμως αὐτὸς οὗτος γράφει ἐν σελ. 36· « ἡ ὑγρασία . . . . τარάσσει τοῦ ἀγγειοκινητικοῦ συστήματος τὴν λειτουργίαν », ἐν δὲ σελ. 22 μεταχειρίζεται τὸ σύνθετον ἐγκεφαλονωτιαῖος. Ἐπιτιμῶνται μὲν παρὰ τοῦ Βορέα οἱ ἄλλοι λέγοντες αὐτοσυνείδησις ἀντὶ αὐτοσυνειδησία, ἀλλ' ὅμως αὐτὸς λέγει (σελ. 25, σημ.) παγγένεσις ! Ἐν σελ. 28 μεταχειρίζεται τὸν τύπον ἐπιστασία (ἀν θέλωμεν νὰ ἐξετάσωμεν μετὰ τῆς ἀπαιτουμένης ἐπιστασίας) ἀντὶ ἐπίστασις καὶ ἐν σελ. 31 τὸ ὑπὸ τῶν τῆ τῶν ἀλλοδαπῶν συνηθεία δουλευόντων

παρακεκομμένον ὄνομα στατιστική. Κανονικὴν ποιεῖται ὁ Βορέας χρῆσιν τῆς λέξεως « περιβάλλον » (κοινωνικόν, φυσικόν) μεθερμηνεύων τὸ γαλλικόν ὄνομα *milieu* ἢ τὸ γερμανικόν ὄνομα *Umgebung* ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον; καιρὸς εἶναι ὁ Βορέας ὁ ἐπαγγελλόμενος, ὅτι ἀκριβοὶ τὰ τοῦ ἀκριφνοῦς ἑλλητισμοῦ, νὰ παύσηται μεταχειριζόμενος ταύτην καὶ ἀντ' αὐτῆς νὰ λέγῃ τὴν λέξιν « περιέχον », ἣν εἶπον ἤδη οἱ πλαιότεροι (Παλύβιος) περὶ τοῦ περικυκλοῦντος ἡμᾶς ἀέρος, τῆς λεγομένης ἀτμοσφαίρας. Ἄρκοῦσι, νομίζω, ταῦτα, ὅπως καταδείξωσιν, ὅτι ὁ Βορέας ὁ κατὰ τὰς δύο αὐτοῦ ἐπιθέσεις παριστάμενος ὡς ἄγρυπνος φύλαξ τοῦ γνησίου ἑλλητισμοῦ δὲν εἶναι, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, τοιοῦτος· ἄλλων ἰατρὸς αὐτὸς ἔλκεσι βρῦει. Περὶ δὲ τινων ἀδιανοήτων φράσεων καὶ ἄλλων ἀρετῶν τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος πραγματείας ἴσως ἄλλοτε διαλάβωμεν.

Καὶ νῦν μεταβαίνομεν εἰς ἔργον ἄχαρι μὲν καὶ ἀτερπές, ἀλλ' ἀναγκαιότατον. Ἐν τῇ ἀπαντήσει ἡμῶν ἐποιήσαμεν φανερόν, ὅτι ὁ Βορέας, ἵνα εἰς τὰ γραμματικὰ παρατηρήματα προσποιήσῃ χαρακτηριστικῆρα φιλοσοφικῆς μελέτης, ὀνθυλεύει ταῦτα μετὰ ποικίλων περὶ τῶν ἐπιστημονικῶν ὄρων εἰδήσεων, περικοπῶν ἐκ φιλοσοφικῶν ἔργων καὶ παραπομπῶν, ὧν τὰς πλείστας ἀντλεῖ μάλιστα ἐκ μιᾶς πηγῆς, τοῦ λεξικοῦ τοῦ *Eisler*, δὲν παρελίπομεν δ' ἐκάστοτε καὶ νὰ παραπέμπωμεν καὶ εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ λεξικόν. Ἀλλὰ τοῦ λεξικοῦ τούτου οὐχὶ εἰς πάντα προσιτοῦ ὄντος, ὁ κ. ὑφηγητῆς τῆς Θεολογίας ἐν τῇ Β' ἐπιθέσει ἐπανούργησεν ὀσιώτατα, βοῶν δῆλον ὅτι καὶ ὠρυόμενος προκαλεῖ ἡμᾶς ἐκάστοτε: «ἀναμένομεν, ὦ Γρατσιαῖτε, τὴν ἀπόδειξιν» νομίζων λίαν εὐήθως, ὅτι οὕτω θὰ ἐλαττώσῃ τὴν κακὴν ἐντύπωσιν! Ἄλλ' ὅπως ἐκλίπη πᾶν ἴχνος ἀμφιβολίας, κοπάσῃ δὲ καὶ ὁ Βορέας, παρατιθέντες κατωτέρω τὰ τούτου κλοπιμαῖα, παρακαλοῦμεν τὸν ἀναγνώστην νὰ ἔχῃ ἐν νῶ, ὅτι ἡ μὲν ἀριστερὰ στήλη παριστᾷ τὴν πηγὴν *Eisler*, ἡ δὲ δεξιὰ τὸν Βορέαν ἀντλοῦντα. Σημειωτέον δ' ὅτι ἐκ τῆς ἀφθόνου πηγῆς ὁ Β. ἀρύεται τὰ χρήσιμα μόνον, μεταβάλλων πολλάκις καὶ τὴν τάξιν ἢ συντέμνων καὶ διαστρέφων, ἵνα καταστήσῃ αὐτὰ ἀγνώριστα, οὗ ἔνεκα καὶ ἡμεῖς ταῦτα μόνον θὰ παραθῶμεν ἐκ τοῦ γερμανικοῦ κειμένου, τιθέντες ἐν τῷ μεταξύ ἀποσιωπητικὰ καὶ ὑποσυνάπτοντες εἰς τινὰς παραθέσεις τὰς ἀναγκαιοτάτας διασαφητικὰς σημειώσεις.

Eisler (έν λ. Schwelle)

Schwelle *des Bewusstseins*, ein *bildlicher* Ausdruck . . . . Der Ausdruck stammt von Herbart. « So wie man gewohnt ist vom Eintritt der Vorstellungen ins Bewusstsein zu reden, so nenne ich Schwelle des Bewusstseins diejenige Grenze, welche eine Vorstellung scheint zu überschreiten κ.τ.λ. (Psychol. als Wissenschaft, I, § 47) . . . . Nach Fechner beruht die Tatsache der « Schwelle » . . . . (Elemente d. Psychophysik I, 238) . . . . Wundt erklärt: « Der Uebergang irgend eines psychischen Vorgangs in den unbewussten Zustand. . . wird das Sinken unter die Schwelle des Bewusstseins, das Entstehen κ.τ.λ. (Gr. d. Psychol⁵. S. 249 f)

Βορέας (βιβλιοκρ. σελ. 4 κέ.)

. . . . Καλεῖ δὲ τὸ ὄριον τοῦτο εἰκονικῶς ὁ Ἑρβαρτος Schwelle d. Bewusstseins (Psycholog. als Wissenschaft I, § 47: « So wie man gewohnt ist vom Eintritt der Vorstellungen ins Bewusstsein zu reden, so nenne ich Schwelle des Bewusstseins diejenige Grenze, welche eine Vorstellung scheint zu überschreiten. . . Διὰ δὲ τοῦ Fechner (Elem. d. Psychophysik 1860, I, 238) καὶ τοῦ Wundt, ὁ ὅρος οὗτος εἰσήχθη κ.τ.λ. (πρὸς Wundt, Grundr. d. Psychol, 7 1905 σελ. 292. Der Uebergang irgend eines psychischen Vorgangs in den unbewussten Zustand ist das Sinken unter die Schwelle des Bewusstseins κ.τ.λ.

Σημ. Ἡ μόνη διαφορὰ εἶναι ὅτι ὁ Βορέας ἐν μὲν τῇ παραπομπῇ εἰς τὰ Στοιχεῖα τῆς ψυχοφυσικῆς τοῦ Fechner προσέθηκε τὸ ἔτος τῆς ἐκδόσεως 1860, πρᾶγμα ἄκοπον, τῆς δὲ τοῦ Wundt ψυχολογίας μνημονεύει τὴν 7ην ἔκδοσιν καὶ κατ' ἀκολουθίαν καὶ τὴν σελίδα 292, προσέτι δὲ καὶ ὅτι προτάσσει τὰς παραπομπὰς πρὸ τῶν περικοπῶν, ἐν ᾧ ὁ Eisler ποιεῖ τὸναντίον.

Eisler (έν λ. Apperzeption)

Anhänger des Wundtschen oder *einer ähnlichen* Apperzeptionslehre sind O. Külpe, E. Neumann, James, Villa, K. Lange, Hellpach u. a.

Βορέας (βιβλιοκρ. σελ. 8)

Συμφωνοῦσι (τῷ Wundt περὶ τῆς Apperzeption) ὁ Külpe, ὁ Neumann, ὁ James, ὁ Villa, πλείστοι ἄλλοι.

Σημ. Πόσον τὸ πρωτότυπον εὐλαβέστερον τοῦ ἀντιγρᾶφῆος! Διότι

οὐχὶ πάντες κατὰ πάντα συμφωνοῦσι τῷ Wundt ἐν τῇ περὶ τῆς Apperzeption διδασκαλίᾳ. Σημειωτέον δὲ ὅτι ὁ Eisler ἐν τῇ νέᾳ ἐκδόσει τοῦ ἔργου αὐτοῦ (1909) ὀρθῶς ποιῶν ἐξαιρεῖ μὲν τὸν James ὡς οὐδαμῶς στοιχοῦντα τῇ τοῦ Wundt θεωρίᾳ, προστίθῃσι δ' ἑτέρους. Εἴπομεν ἐν τῇ ἀπαντήσει ἡμῶν (σελ. 10), ὅτι περὶ τοῦ ὅρου Apperzeption παραπέμπει ἢ παρατίθῃσιν ὁ Eisler καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Βορέα παρατεθειμένα καὶ ἄλλα χωρία· οὕτω παραπέμπει εἰς Wolff, Psychol. rationalis §13 καὶ Psychol. empirica § 25, ἐξ ὧν τὸ δεύτερον παρατίθῃσιν ὁ Βορέας (βιβλ. σελ. 7). Περὶ τοῦ πρὸς Στωικοῖς ὅρου κατάληψις παραπέμπει ὁ Βορέας εἰς τὰ Ἀκαδημεικὰ τοῦ Κικέρωνος:

Eisler (ἐν λ. καταληπτ. φαντασία)

Βορέας (βιβλιοκρ. σελ. 8).

Cicero bemerkt : Hoc quidem Zeno gestu conficiebat. Nam cum extensis digitis adversam manum ostenderat, visum inquiebat, hujusmodi est. Dein, cum paulum digitos contraxerat κτλ. (Acad. II, 145).

Περὶ τοῦ Ζήνωνος, λέγει, ὁ Κικέρων τὰ ἐξῆς· Hoc quidem Zeno gestu conficiebat. Nam cum extensis digitis adversam manum ostenderat, visum inquiebat hujusmodi est (Acad. II, 145). κτλ. κτλ.

Ἐν σελ. 10 τῆς Βορεακῆς βιβλιοκρισίας, ἐνθα γίνεται λόγος περὶ τοῦ Unterbewusstsein, ὑπάρχουσιν αἱ παραπομπαί : Lewes Problems of life and mind, III The physical basis of mind καὶ Lange, Geschichte des Materialismus II, 3, 2. Παρακαλεῖται ὁ ἀναγνώστης νὰ ρίψῃ βλέμμα ἐν τῇ ἐμῇ μεταφράσει τοῦ ἔργου τοῦ Villa σελ. 375-376, σημ., ἐνθα θ' ἀνεύρη τὰς παραπομπὰς ταύτας.

Eisler (ἐν λ. Skepticismus)

Βορέας (βιβλιοκρ. σελ. 11)

Die Skeptiker (σκεπτικοί, πυρρώνειοι) heissen auch ἔφεκτικοί, ἀπορητικοί . . . « διετέλουν δὲ οἱ σκεπτικοὶ τὰ τῶν αἰρέσεων δόγματα πάντ' ἀνατρέποντες, αὐτοὶ δ' οὐδὲν ἀποφαινόμενοι δογματικῶς· ἕως δὲ ποῦ προφέρεσθαι τὰ τῶν ἄλλων καὶ διηγείσθαι μηδὲν ὀρίζοντες, μηδ' αὐτὸ τοῦτο » Diog. L. IX, 14).

. . . « Τοὺς δ' ὀπαδοὺς αὐτῆς (εἶπον οἱ παλαιοὶ) σκεπτικοὺς (πρὸλ. Διογ. Λαέρτιον, 9, 14 : « διετέλουν δὲ οἱ σκεπτικοὶ τὰ τῶν αἰρέσεων δόγματα πάντ' ἀνατρέποντες, αὐτοὶ δ' οὐδὲν ἀποφαινόντο δογματικῶς κ.τ.λ. » καὶ ἔφεκτικοὺς καὶ ἀπορητικοὺς καὶ ἀπὸ τῆς σκέψεως κ.τ.λ.

Eisler (έν λ. Hylozoismus)

Hylozoismus (ύλη,ζωή) Theorie der Stoffbeseelung; Ansicht, nach welcher die Materie als solche schon ursprünglich belebt, beseelt ist. . . . Hylozoisten sind Thales, nach welchem der Magnet beseelt ist, weil er das Eisen anzieht (Arist. de anima 1, 2, 205a 20: τόν λίθον ἔφη ψυχὴν ἔχειν, ὅτι τόν σίδηρον κινεῖ. Diog. L. I, 27: ὑπεστήσατο καὶ τόν κόσμον ἔμψυχον) Anaximenes. . . Diogenes von Apollonia, Heraklit, die Stoiker. Erneuert wird der Hylozoismus . . . bei Bruno, Gassendi, Spinoza . . . Haeckel, Le Dantec (Théorie nouvelle de la vie 1896; Le Determinisme biologique, 1897). Der Ausdruck Hylozoismus schon bei R. Cudworth. Ferner Kant. « Der Realismus der Zweckmässigkeit der Natur ist auch entweder physisch oder hyperphysisch. Der erste gründet die Zwecke in der Natur auf dem Analogon eines nach Absicht handelnden Vermögens, dem Leben der Materie (in ihr, oder auch durch ein belebendes inneres Princip, eine Weltseele) und heisst der *Hylozoismus* (Kr. d. Urt. II, § 72).

Βορέας (βιβλιοκρ. σελ. 11)

Τὴν τῶν πρώτων Ἴώνων φυσιολόγων θεωρίαν, καθ' ἣν ἡ ὕλη ἀρχῆθεν φέρει ζωὴν ἐν αὐτῇ, τοῦ Θαλοῦ (« ὅς τόν λίθον ἔφη ψυχὴν ἔχειν ὅτι τόν σίδηρον κινεῖ » Ἀριστ. περὶ ψυχ. 1, 2, 205α 20. πρβλ. καὶ Διογ. Λαέρτιον « ὑπεστήσατο τόν κόσμον ἔμψυχον » 1, 27), τοῦ Ἀναξιμένου, Διογένους τοῦ Ἀπολλωνιάτου, τοῦ Ἡρακλείτου, ἢ συμφέρονται οἱ Στωικοὶ καὶ πολλοὶ τῶν νεωτέρων (Βροῦνος, Γασσένδης, Σπινόζας, Haeckel, Le Dantec, οὗ πρβλ. Théorie nouvelle de la vie 1896 καὶ Le déterminisme biologique, 1897), καλοῦσιν οἱ ἀλλοδαποὶ Hylozoismus (πρῶτος τοῦ ὄρου εἰσηγητῆς ἐγένετο ὁ Cudworth, εἶτα δὲ μετεχειρίσθη αὐτὸν ὁ Κάντιος ἐν Kritik der Urteilskr. II, § 72. « Der Realismus der Zweckmässigkeit der Natur ist auch entweder physisch oder hyperphysisch. Der erste gründet die Zwecke in der Natur auf dem Analogon eines nach Absicht handelnden Vermögens, dem Leben der Materie (in ihr, oder auch durch ein belebendes inneres Prinzip, eine Weltseele) und heisst der Hylozoismus).

Σημ. Ἡ θέσις τῶν εἰδήσεων καὶ περικοπῶν παρὰ Eisler δὲν ἔχει, ὅπως ἀνωτέρω, ἀλλ' ἡμεῖς μετεβάλομεν ταύτην ἐπίτηδες διὰ τὸ ἀκριβὲς τῆς ἀντιστοιχίας. Ὁ Βορέας παρεμόρφωσε τεχνηέντως τὰ

κλοπιμαῖον ποιήσας τὴν κεφαλὴν πόδας καὶ τὰνάπαλιν καὶ διέστρεψε παρατόλμως· διότι οὗτος μὲν λέγει, ὅτι πρῶτος εἰσηγητὴς τοῦ ὄρου Hylozoismus ἐγένετο ὁ Cudworth, ὁ δὲ Eisler ἀπλῶς σημειοῦται «Der Ausdruck «Hylozoismus» schon bei R. Cudworth», ἐξ οὗ δὲν συνάγεται πάντως, ὅτι ὁ Ἄγγλος φιλόσοφος εἶναι ὁ πρῶτος εἰσηγητὴς. Ὅπερ ὄκνει νὰ ἰσχυρισθῇ ὁ Γερμανὸς λεξικογράφος, τοῦτο λέγει χωρὶς ὄκνου ὁ πάνσοφος Ἕλληνας οὐδέποτε ἀναγνοὺς τὸν Cudworth. Ἴδου τὰ ἀποτελέσματα τῆς λογοκλοπίας!

Eisler (ἐν λ. Pantheismus)

Βορέας (βιβλιοκρ. σελ. 12)

«Pantheist» zuerst bei Toland (Pantheisticon 1705), «Pantheismus» bei dessen Gegner Fay (1709).

Τὸν ὄρον (Pantheismus) εἰσήγαγε πρῶτος ὁ Fay τῷ 1709 μετὰ τὸν Toland εἰπόντα πρῶτον Pantheist τῷ 1705.

Σημ. Μόνον τὴν τάξιν τῶν ὀνομάτων καὶ δὴ καὶ τὴν φυσικὴν χρονολογίαν ἀνέστρεψεν ὁ Βορέας, παρέλιπε δὲ καὶ τὴν λέξιν Pantheisticon, ἀγνοῶν ἴσως ὅτι οὕτως ἐπιγράφεται τοῦ Toland τὸ βιβλίον, καὶ τὰς λέξεις «bei dessen Gegner». Ἄλλ' ἐρωτῶμεν, ἀντιγράφων ταῦτα ὁ Βορέας τί ὠφελεῖ τὸν διψῶντα οὐσιώδη φιλοσοφικὴν γνῶσιν Ἕλληνα ἀναγνώστην; τίς ἡ ἀνάγκη τῶν τοιούτων εἰδήσεων; Ὁφελεῖται δ' ὅμως αὐτὸς ὁ ἀνακιδῆς ἀντιγραφεὺς πωλῶν δεδανεισμένην σοφίαν, ἣν ἐπειδὴ ἡμεῖς ἐπειράθημεν ν' ἀφέλωμεν αὐτόν, ἀσυστόλως βοᾷ οὗτος ἐν τῇ Β' ἐπιθέσει αὐτοῦ (σελ. 31 σημ.) «ἀναμένομεν, ὦ Γρατσιαῖτε, τὴν ἀπόδειξιν». Ἴδού, Βορέα, ἡ Ῥόδος, ἰδοὺ καὶ τὰ πῆδηματα!

Eisler (ἐν λ. Mec. Weltansicht)

Βορέας (βιβλιοκρ. σελ. 13)

. . . . Nach der mechanischen Weltansicht muss je des Naturgeschehen mechanischcausal, aus Bewegungen der Materie interpretiert werden . . . . Die mechanistische Weltansicht vertritt die antike Atomistik: Δημόκριτος δὲ τὸ οὐ ἔνεκα ἀφείς λέγειν πάντα ἀνάγει εἰς ἀνάγκην οἷς χρῆται ἡ φύσις (Aristot. de gener. anim. 789 b. 2).

Τὸν ὄρον Mechanismus (mechanistische Weltanschauung) τὸν δηλοῦντα τὴν ὑπὸ τῶν ἀτομικῶν εἰς τὴν φιλοσοφίαν εἰσαχθεῖσαν θεωρίαν, καθ' ἣν πᾶν τὸ συμβαῖνον ἐν τῷ κόσμῳ οὐχὶ πρὸς τι τέλος γίνεται (τελολογία), ἀλλὰ κατὰ νόμους ἀναγκαίους καὶ φυσικοὺς (πρβλ. Ἄριστ. π. ζ. γεν. 789 β 2 «Δημόκριτος τὸ οὐ ἔνεκα ἀφείς λέγειν πάντα ἀνάγει εἰς ἀνάγκην οἷς χρῆται ἡ φύσις)... μετέφρασαν κτλ.

Eisler (έν λ. Dualismus)

Dualismus heisst jetzt die Aufstellung zweier Principien des Seiendes, die Betrachtungsweise, nach welcher Geistiges und Körperliches . . . zwei von einander verschiedene Wesenheiten bedeuten . . . Die ältere Bedeutung von «Dualismus» . . . ist die einer ethischreligiosen Weltanschauung. . . In diesem Sinne wird das Wort «Dualismus» gebraucht bei *Thomas Hyde* (*Hist. rel. vet. Persarum 1700*). Durch *Bayle* findet es eine Verbreitung. Die neuere Bedeutung hat das Wort schon bei *Wolff*. «Dualistae sunt qui et substantiarum materialium et immaterialium existentiam admittunt» (*Psychol. rat § 39*).

Βορέας (βιβλιοκρ. σελ. 15)

Τὸ δόγμα τὸ δύο ἀποδεχόμενον ἀρχάς, οἷον πνεῦμα καὶ ὕλην, ὑπὸ τῶν ἀλλοδαπῶν καλεῖται Dualismus (Ὁ *Thomas Hyde* τῷ 1700 μετεχειρίσθη τὸ πρῶτον (;) τὸν ἔρον ἐν τῇ αὐτοῦ ἱστορίᾳ τῆς θρησκείας τῶν Περσῶν, εἶτα δ' ὁ *Bayle* καὶ ὁ *Λεϊβνίτιος* ἐν ἧ δὲ νῦν ἔχει ἐννοία ὁ *Wolff* ἐν *Psychol. ration. § 39*. «Dualistae sunt qui et substantiarum materialium et immaterialium existentiam admittunt».

Σημ. Συντεμῶν διαστρόφως τὸ κλοπιμαῖον ὁ Βορέας δὲν κατώρθωσε νὰ καταστήσῃ σαφές εἰς τὸν Ἑλληνα ἀναγνώστην ἐπὶ ποίας ἐννοίας μετεχειρίσθησαν τὸν ἔρον Dualismus ὁ *Hyde*, ὁ *Bayle* καὶ ὁ *Λεϊβνίτιος* ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν παρὰ *Wolff* καὶ νῦν κρατοῦσαν χρῆσιν αὐτοῦ. Σημειωτέον δ' ὅτι ὁ *Eisler* δὲν μνημονεύει τοῦ *Λεϊβνιτίου* (οὗ μνημονεύει ἐν τῇ τρίτῃ ἐκδόσει 1909), ὁ δὲ Βορέας παρενέθηκεν αὐτὸν ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν *Eucken* (*Geist. Strömungen* σελ. 170), ἀλλ' οὐδὲ τοῦτον ἠξίωσε μνείας· omnia novit Graeculus esuriens!

Eisler (έν λ. Monismus)

Monismus... Einheitslehre, d. h. jene metaphysische Ansicht, nach welcher es nur . . . . . ein Seinsprincip gilt (Spiritualismus, Identitätsphilosophie).

Eucken (ένθ' άν. σελ. 170).

Monisten - das Wort ist von Wolff gebildet - heissen . . .

In weiteren Umlauf brachten das Wort zuerst Hegelianer . . . . . Dann . . . . . die darwinistische Entwicklungslehre (Häckel und Schleicher) den Ausdruck ergriff κ.τ λ.

Βορέας (βιβλιοκρ. σελ. 16)

Τὸ φιλοσόφημα τὸ μίαν ἀποδεχόμενον ἀρχήν, οἷα ὁ ὀλισμὸς καὶ ὁ πνευματισμὸς καὶ ἡ ταυτίσουσα φιλοσοφία, ὑπὸ τῶν νεωτέρων ὀνομάσθη Monismus (πρῶτος ὁ Wolff ἐχρήσατο τῷ ὀνόματι, εἶτα δ' οἱ περὶ τὸν Ἑγγelon, νῦν δὲ μάλιστα οἱ περὶ τὸν Häckel. πρὸβλ. Eucken, Geistige Strömungen der Gegenwart, 1909 σελ. 170 κέ).

Σημ. Τὸ μὲν ἡμισυ τοῦ Βορεακοῦ μελετήματος ὀφείλεται τῷ Eisler, τὸ δ' ἕτερον ἡμισυ τῷ Eucken. Εἰς τὴν κυρίαν δὴλον ὅτι πηγὴν παρέτρεψεν ὁ Βορέας καὶ τὸ βιβλίον τοῦ Eucken, οὗ καὶ μνημονεύει ἐν τέλει, ἀλλ' ἡ θυσία αὕτη εἶναι πρόδηλος· τὸ βιβλίον τοῦ ἐν Ἰένῃ φιλοσόφου εἶναι νεώτατον (4η ἔκδ. 1909) καὶ ὁ Βορέας ἀποδείκνυται παρακολουθῶν δὴθεν τὴν σύγχρονον φιλοσοφικὴν κίνησιν! Ἄλλὰ καὶ πάλιν δὲν λείπει ἡ διαστροφή. Ὁ Wolff ἐπλασε κατὰ τὸν Eucken οὐχί, ὡς ψευδῶς πληροφορεῖ ὁ Βορέας, τὴν λέξιν Monismus, ἀλλὰ τὴν λέξιν Monistae (Monistae dicuntur philosophi qui unum tantummodo substantiae genus admittunt, Psych. ration. § 32). Ἄλλὰ καὶ τί ὀφελούσιν αἱ πληροφορίες αὗται τὸν Ἑλληνα ἀναγνώστην;

Eucken (ένθ' άν. σελ. 37)

Jenes (der Intellektualismus) taucht in den philosoph. Kämpfen zu Beginn des 19. Jahrhunderts auf, es findet z. B. in Schellings Bruno (s. Werke IV, 309) als Gegensatz zu Materialismus.

Βορέας (σελ. 19)

Εἶπεν ὁ Γρατσιᾶτος καὶ νοησιαρχία μεταφράζων τὸν ὄρον Intellektualismus (ὅς τὸ πρῶτον παρὰ Schelling WW. IV, 309).

Σημ. Δύο τινὰ ἠλέγξαμεν τοῦ Βορέα ἐν τῇ ἀπαντήσει ἡμῶν (σελ. 14), τὴν ἀναιδῆ κλοπὴν (-ὅς τὸ πρῶτον παρὰ Schelling WW IV, 309=S. Werke IV, 309) καὶ τὴν ἀναιδεστέραν διαστροφὴν· διότι ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Eucken λεγομένων δὲν συνάγεται ἀναγκαίως, ὅτι τὸ πρῶτον παρὰ Schelling, οὐ τὰ ἔργα οὐδὲ καθ' ὕπνου εἶδεν ὁ Βορέας, ἀπαντᾷ ὁ ὄρος Intellektualismus. Πρὸς τὸν ἔλεγχον τοῦτον τί ἀποκρίνεται ὁ Βορέας ἐν σελ. 28 τῆς Β' ἐπιθέσεως αὐτοῦ; « Ὁ Γρατσιᾶτος ἀγανακτεῖ, ὅτι δὲν ἐδηλώσαμεν πόθεν ἐλάβομεν τὴν εἶδησιν, ἧς διὰ βραχυτάτων (sic) ποιούμεθα μνείαν ἐν τῇ παρενθέσει! ». "Ἄμας ἀπῆτουν, Βορέα, οἱ δ' ἀπηνεῦντο σκάφας! Ἄλλ' ἐὰν διὰ τῆς βραχυτάτης ταύτης καὶ πλημμελοῦς μνείας ὁ Βορέας παρίσταται τοφώτερος ἑαυτοῦ, προάγει τοῦλάχιστον δι' αὐτῆς τὴν παρ' ἡμῖν φιλοσοφικὴν γνῶσιν;

Eisler (ἐν λ. Voluntarismus)

Der Ausdruck « voluntaristisch » gebraucht zuerst F. Tönnies (zur Entwicklungsgeschichte Spinozas, Vierteljahrsschr. f. wissensch. Phil. 1883). Paulsen hat den Ausdruck zur Geltung gebracht (Einleit. in die Philos. 1892, σελ. 116 κ.έ.).

Eucken (ἐνθ' ἀν., σελ. 37). Gebildet ist das Wort (Voluntarismus) von Tönnies.

Βορέας (σελ. 19)

... Voluntarismus (ὁ ὄρος τὸ πρῶτον παρὰ Tönnies πρὸς χαρακτηρισμὸν τῆς φιλοσοφίας τοῦ Σπινόζα, εἶτα δὲ παρὰ Paulsen ἐν Einleitung in die Philosophie 1892 σελ. 116 κ.έ.· πρβλ. καὶ Eucken, Geistige Strömungen der Gegenwart, σελ. 37).

Περὶ τοῦ ὄρου Utilitarismus ἐγράψαμεν ἐν τῇ ἀπαντήσει ἡμῶν (σελ. 16 κ.έ.) τάδε· « Ἐγκρίνων ὁ Β. τὴν ὑφ' ἡμῶν πλασθεῖσαν λέξιν ὠφελιμοκρατία μνημονεύει καὶ ἄλλων ὀνομάτων, ἅτινα οἱ παρ' ἡμῖν λόγιοι μετεχειρίσθησαν πρὸς ἐρμηνείαν τοῦ ὄρου τούτου. Ἴνα δ' ὁμῶς τὰ ἐνταῦθα λεγόμενα προσλάβωσι χαρακτῆρα φιλοσοφικοῦ μελετήματος, ἦτο ἀνάγκη νὰ καρυκευθῶσι. Προφαίνονται λοιπὸν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς οἱ Ἄγγλοι φιλόσοφοι Bentham καὶ J. St. Mill καὶ ἀγγλικάι ῥήσεις καὶ σχετικὴ παραπομπή. Τὸ καρύκευμα εἶναι ἠντλημένον ἐκ τῆς ἀρρήτου πηγῆς ». Ὁ Βορέας πειρώμενος νῦν μετὰ πανουργίας

περὶ ἕτερόν τι νὰ παραστρέψῃ τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνώστου, τί ἐν τῇ Β' ἐπιθέσει (σελ. 27) φωνασκεῖ ; « Ὁ Γρατσιαῖτος παρατηρεῖ, ὅτι ἐν οἷς λέγομεν ἐνταῦθα τὸν ὄρον ἐγκρίνομεν μόνον, ὃν μετεχειρίσθη αὐτός ! ». Ἄλλ' οὔτε ἐκ τῆς ἀνωτέρω παρατεθείσης ἐμῆς περικοπῆς συνάγεται τοῦτο, ὅπερ ὁ Βορέας λέγει, οὔτε βεβαίως εἶναι ἀνάγκη οὐδεμίᾳ τῆς ὑψηλῆς ἐγκρίσεως τοῦ ἀνθρώπου. Ἐν ὑποσημειώσει δὲ μόνον ὁ Β. ἐξίσταται καὶ ἴσταται κρυγάζων, ὅτι ἡμεῖς δῆθεν λέγομεν, ὅτι αἱ ἐν παρενθέσει ἀγγλικαὶ ῥήσεις ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ Eisler, ἀλλὰ μόνον ἐξίσταται, καὶ δικαίως. Διότι ὄντως οὐ μόνον ἡ ἀγγλικὴ ῥῆσις ἀντεγράφη ἐκ τοῦ εἰρημένου λεξικοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡ παραπομπή, καὶ δὴ κατὰ τρόπον οὕτω συγκεχυμένον, ὥστε νὰ νομίζῃ τις, ὅτι αὕτη γίνεται εἰς βιβλίον τοῦ Mill. Ὁ μὲν δῆλον ὅτι Βορέας (ἐν βιβλιοκρ. σελ. 21) λέγει· « τὴν ὑπὸ τῶν Ἄγγλων Bentham καὶ J. H. Mill μάλιστα μορφωθείσαν θεωρίαν, καθ' ἣν τὸ ὠφέλιμον τῷ ἀγαθῷ συμπίπτει, σκοπὸς δὲ τῆς πολιτείας εἶναι τοῦ χρησίμου ἢ διώξις (« the greatest happiness of the greatest number »—« the greatest possible quantity of happiness » Introd. II, κεφ. 17, σελ. 234) τὸν Utilitarismus δηλ. . . . . » Ἄλλ' ὅπως καὶ περὶ τῶν ἀνωτέρω περικοπῶν καὶ παραπομπῶν τῶν περὶ τῶν ἄλλων ὄρων ὑπὸ τοῦ Βορέα παρατεθειμένων, οὕτω καὶ περὶ τῆς προκειμένης ῥητέον, ὅτι πᾶς ἕκαστος ἀναγινώσκων ταύτην τί εἰκότως ἤθελεν ὑπολάβει ; Ὅτι ὁ Βορέας ἔχει ἀνὰ χεῖρας τὰ ἔργα τῶν δύο Ἄγγλων ὠφελιμοκρατικῶν καὶ ἐξ οἰκείας ἀναγνώσεως παρατίθησι τὴν ἀνωτέρω ἀγγλικὴν ῥῆσιν μετὰ τῆς παραπομπῆς. Ἄλλ' εἶναι σφικτερὰ ἡ ὑπόληψις αὕτη. Ποτέρου τῶν συγγραφέων τούτων εἶναι ἡ ῥῆσις καὶ τὸ βιβλίον, εἰς ὃ παραπέμπει ὁ Βορέας, τοῦ Bentham ἢ τοῦ Mill ; Ὁ ἀναγνώστης εὐλόγως θὰ νομίσῃ ὅτι εἶναι τοῦ τελευταίου ὑπὸ τοῦ Βορέα μνημονευομένου, ἦτοι τοῦ Mill. Ἄλλ' ὅμως τὸναντίον συμβαίνει. Ὁ Eisler, ὃν ἀρρήτως καὶ ἀλογίστως ἀντιγράφει ὁ Βορέας, ἀφ' οὗ ὀλίγον ἀνωτέρω ἐμνημόνευσεν ἀμφοτέρων τῶν Ἄγγλων (ἐν λ. Utilitarismus 2 ἔκδ. σελ. 614) λέγει· « Das « great happiness » Princip findet sich . . . . besonders bei dem systematischen Begründer des Utilitarismus, J. Bentham, Zweck, Ziel des sittlichen Handelns ist . . . . « the greatest happiness of the greatest number », « the greatest possible quan-

«*city of happiness*» (Introd. II, ch. 17, p. 234). Δύο λοιπὸν πάλιν καὶ πονηρὰ ἐποιήσας, Βορέας, ἦτοι καὶ ἀλλοτρίαν ἰδιοποιήθης κτήσιν καὶ συνέχεας τὰ πράγματα. Παρὰ μὲν τῷ Eisler καταφαίνεται σαφέστατα, ὅτι καὶ ἡ ἀγγλικὴ ῥῆσις καὶ τὸ εἰς ὃ γίνεται ἡ παραπομπὴ βιβλίον εἶναι τοῦ J. Bentham (An Introduction to the Principles of Moral and Legislation (1823)), σὺ δὲ ἀντιγράφων ἀνεπιγνώστως παρεμόρφωσας ἀνηλεῶς τὸ κλοπιμκίον. Ἡ αὔριον πάλιν πυργούμενος θὰ ἀρνηθῆς ταῦτα προτείνων ὡς φάσμα τὴν παντογνωσίαν σου καὶ προφασίζόμενος τὴν ἐν παρενθέσει βραχυτάτην μνεΐαν;

Μετὰ τὰ ἀνωτέρω κατηγγελμένα, πρὸς ἃ ἀπολογούμενος ὁ Βορέας προβάλλεται ἐν τῇ Β' ἐπιθέσει αὐτοῦ τὸ δόγμα τῆς κοινοκτησίας (σελ. 5) καὶ τὴν ἐλαφροντικὴν περίπτωσιν τοῦ βραχυχρονίου τῆς πράξεως (σελ. 1), ἡ ἐτυμηγορία παντός εὐσυνειδήτου καὶ ἐπάλλοντος ἀναγνώστου ἔσται βεβχίως, ὅτι ὁ Βορέας εἶναι ἔνοχος κλοπῆς, εἴτε μίαν ἡμέραν, ὡς οὗτος λέγει, διήρκεσεν ἢ πρᾶξις εἴτε πολλάς.

Καὶ νῦν ἐρχόμεθα ἐπ' αὐτὰ τὰ πράγματα. Ἐν σελ. 4 τῆς ἡμετέρας ἀπαντήσεως ἐγράψαμεν· « Ἀποδεχόμενος ὁ Ἐρβαρτος ψυχικὸν βίον συνειδητὸν καὶ ἀσυνειδήτον καὶ δὴ καὶ παρασιτάσεις συνειδητὰς καὶ παρασιτάσεις ἀσυνειδήτους μὲν, ἀλλ' οὐχὶ τέλεον ἐκ τοῦ ψυχικοῦ βίου ἠφανισμένας, ἀφ' οὗ ἤδη εἰσῆλθον εἰς αὐτόν, ἔτι δὲ καὶ τῶν παρασιτάσεων μεταβάσεις ἀπὸ τῆς ἐτέρας ἐπὶ τὴν ἐτέραν κατάστασιν, ποιεῖται πρὸς ἐναργῆ δήλωσιν τοῦ πράγματος χρῆσιν τοῦ μεταφορικοῦ ὄρου κατώφλιον (ἢ κατὰ Βορέαν οὐδὲς τῆς συνειδήσεως) (die Schwelle des Bewusstseins), ὅπερ ὑπερβαίνουσιν ἢ ὑφ' ὃ καταβαίνουσιν αἱ παρασιτάσεις μεταβαίνουσαι ἀπὸ τοῦ ἀσυνειδήτου χώρου ἐπὶ τὸν συνειδητὸν καὶ τὰν ἀπάλιν. Ἡ ὅλη εἰκὼν παντὶ φανερά ». Ἄλλ' ὁ Βορέας θυμοῦ καὶ τύφου μεστὸς κκκίζει ἡμᾶς ἐν τῇ Β' ἐπιθέσει αὐτοῦ (σελ. 12) ὡς δῆθεν εἰπόντας, ὅτι δὲν γινώσκει τὴν μεταφορὰν τοῦ ὄρου Schwelle· τὸ δ' ἐλέγχειν τὸν Βορέαν, ὅτι ἀγνοεῖ τι εἶναι, φαίνεται, θανάσιμον πρὸς αὐτὸν ἀμάρτημα, διότι ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Σωκράτη ἐκεῖνον ἀξιοῖ οὗτος· Ἐν οἶδα, ὅτι οὐδὲν ὃ οὐκ οἶδα. Ἄλλ' ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει πᾶν τὸ ἄντικτιον ἀληθεύει· ἡμεῖς οὐδαμῶς λέγομεν ὅτι ὁ Β. ἀγνοεῖ τὴν μεταφορὰν, ἀλλ' ὅτι γινώσκει καὶ γινώσκων ἀποροῦμεν πῶς προτκρούει εἰς αὐτήν, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τῶν κατωτέρω